

ENTONI BIVOR

DRUGI

SVETSKI RAT

I TOM

Preveo
Nenad Dropulić

■ Laguna ■

Naslov originala

Antony Beevor

THE SECOND WORLD WAR

Copyright © Antony Beevor 2012

Translation Copyright © 2014 za srpsko izdanje, LAGUNA



Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

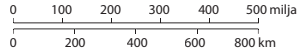
SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Majklū Hauardu



Evropa, Sredozemlje i zapad SSSR-a Avgust 1942.



Pacifik, 1942.





SADRŽAJ

Ilustracije i mape	13
Uvod	19
1. Izbijanje rata	35
2. „Potpuno uništenje Poljske“	50
3. Od Lažnog do Munjevitog rata	75
4. Zmaj i Izlazeće sunce	91
5. Norveška i Danska	115
6. Nasrtaj na zapadu	127
7. Pad Francuske	155
8. Operacija <i>Morski lav</i> i Bitka za Britaniju.	187
9. Odjeci	212
10. Hitlerov rat na Balkanu	232
11. Afrika i Atlantik	259
12. <i>Barbarosa</i>	275
13. <i>Rassenkrieg</i>	304
14. „Velika alijansa“	321
15. Bitka za Moskvu	336
16. Perl Harbor	359
17. Kina i Filipini	389
18. Rat širom sveta	401
19. Vanze i Arhipelag SS.	421
20. Japanska okupacija i Bitka za Midvej.	432

21. Poraz u pustinji.	449
22. Operacija <i>Plavo</i> – <i>Barbarosa</i> iznova	469
23. Otpor na Pacifiku	492
24. Staljingrad.	508
25. El Alamejn i operacija <i>Baklja</i>	533

ILUSTRACIJE I MAPE

PRVI TOM

„Silovanje Nankinga“, decembar 1937. Japanski vojnici uvežbavaju upotrebu bajoneta na kineskim zarobljenicima u „jamama smrti“. (*Keystone/Getty*)

Japanska konjička artiljerija prodire u južnu Kinu. (*Corbis*)

Jozef Gebels i Herman Gering (*Der Spiegel*)

Varšava, avgusta 1939; građani čitaju o Hitlerovim pretnjama. (*Getty*)

Bombardovanje Narvika, april 1940. (*Getty*)

Posada francuskog tenka B-1 predaje se Nemcima, maj 1940. (*Getty*)

Evakuacija iz Denkerka. Preživeli s potopljenog francuskog razarača *Burask*, 30. maj 1940. (*Hulton/Getty*)

Bitka za Britaniju: odred Domaće vojske zarobljava posadu nemačkog aviona, 12. septembar 1940. (*Getty*)

Hans Frank, „namesnik“ Generalnog guvermana, poziva poljsko sveštenstvo. (*Bundesarchiv*)

Pobednički nemački padobranci u Heraklionu na Kritu, 1. jun 1941. (*W. John*)

Operacija *Izvoznik*: posada britanskih lakih oklopnih kola u Siriji, jun 1941. (*Time&Life Pictures/Getty*)

-
- Operacija *Barbarosa*: ukrajinsko selo u plamenu, jul 1941.
(Ruski Državni arhiv dokumentarnog filma i fotografije)
- Pešadija Crvene armije juriša u selo za vreme velikog moskovskog protivnapada decembra 1941. (RIA Novosti)
- Eksplozija razarača Šo prilikom napada na Perl Harbor 7. decembra 1941. (*Getty*)
- Hitler objavljuje rat Sjedinjenim Državama na sednici Rajhstaga u Operi *Krol* 11. decembra 1941. (*Bundesarchiv*)
- Sovjetska protivofanziva u blizini Moskve, decembar 1941.
(Ruski Državni arhiv dokumentarnog filma i fotografije)
- Nemačka služba snabdevanja svedena na zaprežna kola, decembar 1941. (*TopFoto*)
- Bolničar previja ranjenog sovjetskog vojnika. (Ruski Državni arhiv dokumentarnog filma i fotografije)
- Posledice gladi: tri fotografije s legitimacija Nine Petrove iz Lenjingrada, snimljene maja 1941, maja 1942. i oktobra 1942. (Istorijski muzej Sankt Peterburga)
- Evakuisani iz Lenjingrada na „Putu leda“ preko jezera Ladoga, april 1941. (Rafael Mazalev)
- Romel u Severnoj Africi; fotografiju je snimio Hajnrih Hofman, Hitlerov lični fotograf i poslodavac Eve Braun. (*Getty*)
- Japanski prodor u Burmu; vojnici podupiru most. (*Ullstein/TopFoto*)
- Japanski vojnici slave pobedu u Koregidoru na ušću Manilskog zaliva, 6. maj 1942. (*Getty*)
- Nemački oficiri uživaju u kafeu na pariskim Jelisejskim poljima. (*Corbis*)
- Nemačka pešadija u Staljingradu (*Art Archive*)
- Američki marinci napadaju atol Taravu u Gilbertovim ostrvima, 19. novembar 1943. (*Getty*)
- Zatočenik nemačkog koncentracionog logora pred pogubljenje, vezan za žicu (*Bildarchiv*)

Britanska laka krstarica *Belfast*, u arktičkom konvoju , novembar 1943.

Hamburg posle napada zapaljivim bombama krajem jula 1942.
(*Getty*)

Mobilizacija sovjetske ratne industrije (Ruski Državni arhiv dokumentarnog filma i fotografije)

Japanska konjička jedinica u Kini (*Ullstein/TopFoto*)

MAPE

Evropa, Sredozemlje i zapad Sovjetskog	
Saveza (avgust 1942)	6–7
Pacifik (avgust 1942)	8–9
1. Invazija i podela Poljske (septembar–novembar 1939) .	51
2. Zimski rat (novembar 1939 – mart 1940)	77
3. Kina	93
4. Nemačka invazija na Norvešku i Dansku (april–juni 1940)	119
5. Nemačka invazija na Holandiju i Francusku (maj 1940)	131
6. Operacija <i>Kompas</i> (decembar 1940 – februar 1941) . .	229
7. Nemačka invazija na Grčku i Krit (april–maj 1941) . .	237
8. Operacija <i>Barbarosa</i> (jun–septembar 1941)	283
9. Bitka za Moskvu (novembar–decembar 1941)	341
10. Operacija <i>Plavo</i> (jun–novembar 1942)	481
11. Jugozapadni Pacifik i Solomonova ostrva	495
12. Operacija <i>Uran</i> (novembar 1942)	529
13. Bitka kod El Alamejna (23. oktobar – 4. novembar 1942)	535



Korejca Jang Kjondžonga, prisilno mobilisanog u japansku Carsku vojsku, Crvenu armiju i Vermaht, Amerikanci zarobljavaju u Normandiji juna 1944.

Uvod

Juna 1944. godine, za vreme savezničke invazije na Normandiju, jedan mladi vojnik predao se američkim padobrancima. Oni su u prvi mah pomislili da je Japanac, ali zapravo je bio Korejac. Zvao se Jang Kjondžong.

Godine 1938. Japanci su trinaestogodišnjeg Kjondžonga prisilno mobilisali u svoju Kvantunšku armiju u Mandžuriji. Godinu dana kasnije crvenoarmejski su ga zarobili posle Bitke kod Halkin Gola i poslali ga u radni logor. U vreme krajnje nužde 1942. godine sovjetske vojne vlasti uzele su Kjondžonga zajedno s hiljadama drugih zatočenika u svoje jedinice. Onda ga je početkom 1943. nemačka vojska zarobila za vreme bitke za Harkov u Ukrajini. Godine 1944, sada u nemačkoj uniformi, poslan je u Francusku da služi u tzv. Istočnom bataljonu*, koji je navodno trebalo da ojača Atlantski bedem u bazi poluostrva Kotanten, kopnu ispred plaže Juta. Pošto je neko vreme proveo u zarobljeničkom logoru u Velikoj Britaniji, Jang Kjondžong je otišao u Sjedinjene Države ne govoreći ništa o svojoj prošlosti. Tamo se skrasio i umro 1992.

* Nem.: *Ostbataillon*en – Istočni bataljoni, sastavljeni od dobrovoljaca, regruta i ratnih zarobljenika s teritorija koje je Nemačka okupirala, većinom muslimana iz Sovjetskog Saveza. Do kraja rata bilo ih je 92, a neki su ratovali i na prostorima bivše Jugoslavije. (Prim. prev.)

U ratu koji je odneo više od šezdeset miliona života i vodio se na čitavoj zemaljskoj kugli, ovaj nevoljni veteran japanske, sovjetske i nemačke vojske imao je dosta sreće. Pa ipak, Jang Kjongdžong je možda najupečatljiviji primer bespomoćnosti većine običnih smrtnika pred nesavladivim istorijskim silama.

Evropa nije slučajno ušla u rat 1. septembra 1939. godine. Neki istoričari govore o „tridesetogodišnjem ratu“ od 1914. do 1945, u kom je Prvi svetski rat bio „prvobitna katastrofa“. Drugi kažu da je to bio „dugi rat“, da je izbio s boljševičkim prevratom 1917. i nastavio se kao „evropski građanski rat“ do 1945, pa čak i da je trajao do pada komunizma 1989.

No istorija nikad nije uredna. Ser Majkl Hauard ubedljivo tvrdi da je Hitlerov prodor na zapad protiv Francuske i Velike Britanije 1940. godine u mnogom pogledu nastavak Prvog svetskog rata. Gerhard Vajnberg smatra da je rat koji je počeo napadom na Poljsku 1939. bio početak Hitlerove potrage za životnim prostorom (*Lebensraum*) na istoku, što je bio njegov glavni cilj. Ovo je tačno, ali revolucije i građanski ratovi između 1917. i 1939. u velikoj meri komplikuju obrazac. Na primer, leвица je oduvek čvrsto verovala da je Španski građanski rat obeležio početak Drugog svetskog rata, dok desnica tvrdi da je rat u Španiji bio uvod u treći svetski rat između komunizma i „zapadne civilizacije“. Istovremeno, zapadni istoričari obično zanemaruju kinesko-japanski rat, vođen od 1937. do 1945, i način na koji se on utapa u Drugi svetski rat. S druge strane, neki azijski istoričari smatraju da je Drugi svetski rat počeo 1931, japanskom invazijom na Mandžuriju.

Ovakve rasprave mogu se voditi unedogled, ali očigledno je da je Drugi svetski rat bio mešavina sukoba, uglavnom vođenih između država, iako ih je prožimao, a ponekad igrao i glavnu ulogu, međunarodni građanski rat između leve i desnice.

Zbog toga je važno osvrnuti se na neke okolnosti koje su dovele do ovog najsurovijeg i najrazornijeg sukoba koji je svet video.

Francuska i Velika Britanija, glavne evropske sile pobjednice, iz strahota Prvog svetskog rata izašle su iscrpljene i odlučne da se po svaku cenu više nikada ne dogodi nešto slično. Pošto su dali ključni doprinos porazu carske Nemačke, Amerikanci su želeli da operu ruke od, kako su smatrali, pokvarenog i zlog Starog sveta. Centralna Evropa, iscepkana novim granicama stvorenim u Versaju, suočila se s poniženjem i siromaštvom poraženih. Oficiri carsko-kraljevske austrougarske vojske, zgaženog ponosa, doživeli su obrnutu priču o Pepeljugi – svoje blistave uniforme zamenili su otrcanom odećom nezaposlenih. Ogorčenost većine nemačkih oficira i vojnika podjarivala je činjenica da njihova vojska do jula 1918. nije pretrpela poraz, zbog čega je iznenadna propast kod kuće delovala još neobjašnjivije i zloslutnije. Po njihovom mišljenju, pobune i proteste u Nemačkoj u jesen 1918. godine, koji su izazvali carevu abdikaciju, organizovali su isključivo jevrejski boljševici. Levičarski agitatori zaista su odigrali značajnu ulogu u tim događajima, a najistaknutiji nemački revolucionarni prvaci 1918–1919. zaista su većinom bili Jevreji, no glavni pokretač nemira bili su umor od rata i glad. Pogubna teorija zavere nemačke desnice – legenda o zarivanju noža u leđa – bila je deo prirodene neodoljive potrebe da se pomešaju uzrok i posledica.

Hiperinflacija iz 1922. i 1923. potkopala je i sigurnost i čestitost nemačke buržoazije. Gorčina nacionalne i lične sramote izazvala je bezumnu mržnju. Nemački nacionalisti sanjali su dan kada će se sram nametnutog Versajskog ugovora preokrenuti. Život u Nemačkoj poboljšao se u drugoj polovini decenije, uglavnom zahvaljujući ogromnim američkim zajmovima, ali svetska ekonomska kriza nastala posle sloma američke berze

1929. godine pogodila je Nemačku još jače pošto su Velika Britanija i ostale zemlje septembra 1931. napustile politiku „zlatne podloge“. Strah od novog talasa hiperinflacije naterao je vladu kancelara Brininga da zadrži zlatnu podlogu, zbog čega je nemačka marka postala precenjena. Američki zajmovi su presušili, a protekcijonizam je zatvorio izvozna tržišta Nemačke. Ovo je izazvalo masovnu nezaposlenost, zbog čega su procvetali razni demagozi nudeći radikalna rešenja.

Kriza kapitalizma ubrzala je krizu liberalne demokratije, u mnogim zemljama nedelotvorne zbog proporcionalnih izbornih sistema, u kojima su se glasovi rasipali. Gotovo svi parlamentarni sistemi nastali posle sloma tri evropska carstva 1918. godine raspali su se, nemoćni da se uhvate ukoštac s građanskim nemirima. Nacionalne manjine, koje su živele u relativnom spokoju pod starim carskim režimima, sada su ugrožavale doktrine nacionalne čistote.

Sećanja na nedavnu Rusku revoluciju i strahovito razorne građanske ratove u Mađarskoj, Finskoj, baltičkim zemljama, pa i u samoj Nemačkoj, uticala su na jačanje političke podeljenosti. Zbog većitog kruga straha i mržnje, zapaljivi govori izazivali su ostvarenje proročanstava iznesenih u tim govorima, što će se nešto kasnije pokazati u Španiji. Ekstremna rešenja s oba krila pretila su da slome demokratski centralizam zasnovan na kompromisu. U ovom novom, kolektivističkom dobu, nasilna rešenja delovala su krajnje herojski intelektualcima i levice i desnice, kao i ogorčenim veteranima iz Prvog svetskog rata. Najvećem broju evropskih zemalja, suočenih s finansijskim krahom, autoritarna država odjednom je delovala kao prirodni savremeni poredak, kao odgovor na kaos frakcijskih sukoba.

Septembra 1930. godine procenat glasača Nacionalsocijalističke partije skočio je 2,5 na 18,3 odsto. Nemačka konzervativna desnica, nesklona demokratiji, praktično je uništila Vajmarsku republiku i time otvorila vrata Hitleru. Teško potcenjujući

Hitlerovu bezobzirnost, desničarski političari nameravali su da upotrebe Hitlera kao populističku marionetu za odbranu svoje ideje Nemačke. No oni nisu tačno znali šta žele, a Hitler je znao. Tridesetog januara 1933. godine Adolf Hitler postao je nemački kancelar i munjevito je krenuo u obračun sa svim mogućim protivnicima.

Kasnija nemačka tragedija nastala je zato što je kritična masa stanovništva, očajnički žudeći za redom i dostojanstvom, željno sledila najbezobzirnijeg zločinca u istoriji čovečanstva. Hitler je uspeo da privuče njihove najgore nagone: prezir, netrpeljivost, nadmenost i, što je bilo najopasnije, osećanje rasne nadmoći. Svi ostaci vere u pravnu državu zasnovanu na vladavini zakona srušili su se pred Hitlerovim zahtevom da pravosuđe mora biti sluga novog poretka. Javne ustanove – sudovi, univerziteti, generalštab i štampa – padali su ničice pred novim režimom. Hitlerovi protivnici ostali su bespomoćni, izolovani; izdajnicima otadžbine prema novoj definiciji nije ih nazivala samo vlast nego i svi oni koji su tu vlast podržavali. Gestapo je, za razliku od NKVD-a, Staljinove tajne policije, bio iznenađujuće neaktivan. Većinu protivnika režima uhapsio je jednostavno na osnovu dojava drugih Nemaca.

Hitler je privukao sebi i oficire, ponosne na dugu tradiciju nemešanja u politiku, obećavajući im ponovno naoružavanje i proširivanje vojske, iako su njega samog prezirali kao rđavo odevenog prostaka.

Pred licem vlasti oportunistam i kukavičluk hvatali su se podruku. Oto fon Bizmark, nemački kancelar iz XIX veka, jednom je rekao da u Nemaca postoji moralna hrabrost, ali da potpuno iščezava čim Nemač obuču uniformu. Zato ne iznenađuje to što su nacisti želeli da obuku uniformu svakome, pa i deci.

Hitlerov najveći dar bila je veština iznalaženja i iskorišćavanja protivničkih slabosti. Nemačka levica, duboko podeljena

između Komunističke partije i Socijaldemokratske stranke, nije predstavljala ozbiljnu pretnju. Hitler je lako nadigrao konzervativce koji su, naivno i nadmeno, mislili da ga mogu obuzdati. Čim je učvrstio vlast u zemlji brojnim dekretima i masovnim hapšenjima, okrenuo se raskidanju Versajskog ugovora. Godine 1935. ponovo je uvedena vojna obaveza, Britanci su pristali na povećanje nemačke ratne mornarice, a otvoreno je stvoreno i ratno vazduhoplovstvo. Velika Britanija i Francuska nisu se ozbiljnije pobunile zbog programa ubrzanog naoružavanja nemačkih oružanih snaga.

Marta 1936. godine nemačke jedinice ponovo su ušle u Rajnsku oblast, čime su prvi put otvoreno prekršeni uslovi Versajskog i Lokarnskog ugovora. Ovaj šamar Francuskoj, koja je desetak godina ranije okupirala ovu oblast, obezbedio je Hitleru sveopšte divljenje u Nemačkoj; odobravali su mu čak i oni koji nisu za njega glasali. Podrška naroda i mlaka reakcija Britanaca i Francuza dale su Hitleru smelosti da nastavi svojim putem. Potpuno sam je obnovio nemački ponos, a naoružavanje je, daleko više nego njegovi naširoko hvaljeni programi javnih radova, zaustavilo rast nezaposlenosti. Brutalnost naci-sta i gubitak slobode većini Nemaca delovali su kao sasvim prihvatljiva cena.

Hitlerovo silovito zavođenje nemačkog naroda počelo je da lišava zemlju ljudskih vrednosti, korak po korak. To se najjasnije videlo u progonu Jevreja, u početku nasumičnom i povremenom. No, uprkos opštem uverenju, podsticaj za to češće je dolazio iz same nacističke partije nego iz državnog vrha. Hitlerovi besomučni govori protiv Jevreja nisu obavezno značili da je već doneo odluku o „konačnom rešenju“, to jest o fizičkom istrebljenju Jevreja. Hitler se zadovoljavao time da pusti pripadnike svojih Jurišnih odreda (*Sturmabteilung*, skraćeno SA) da napadaju Jevreje i jevrejske radnje i da im otimaju imovinu kako bi zadovoljili nesuvislu mešavinu pohlepe, zavisti i zamišljene

mržnje. U toj fazi nacistička policija težila je da oduzme Jevrejima građanska prava i sve što poseduju, a da ih zatim progonima i ponižavanjima primora da napuste Nemačku. „Jevreji moraju izaći iz Nemačke, da, iz čitave Evrope“, rekao je Hitler svom ministru propagande doktoru Jozefu Gebelsu 30. novembra 1937. „To će potrajati, ali će se desiti, mora se desiti.“

Hitler je svoj program stvaranja vodeće evropske sile od Nemačke izneo u knjizi *Moja borba*, mešoviti autobiografije i političkog manifesta, objavljenoj 1925. Prvo će ujediniti Nemačku i Austriju, a zatim će Nemce izvan granica Rajha vratiti pod nemačku vlast. „Ljudi iste krvi treba da žive u istom Rajhu“, izjavio je. Tek kada se to ostvari, nemački narod steći će „moralno pravo“ da „zauzme strane teritorije. Plug će postati mač, a ratne suze proizvešće hleb svagdašnji budućim naraštajima.“

Njegova agresivna politika iznesena je jasno na prvoj stranici knjige. No, iako je svaki mladi bračni par prilikom venčanja morao da kupi jedan primerak Hitlerovog dela, retko ko je ozbiljno shvatao njegova ratoborna predviđanja. Svi su radije verovali u njegove skorije i često ponavljane tvrdnje da on ne želi rat, a njegovi smeli potezi i slabašne reakcije Velike Britanije i Francuske učvrstili su nadu Nemaca da će on ostvariti sve što želi bez većeg sukoba. No nisu uvideli da je zbog prenaprnutosti nemačke privrede i Hitlerove rešenosti da iskoristi početnu prednost u naoružavanju, napad susednih zemalja gotovo zajamčen.

Hitlera nije zanimalo samo ponovno zauzimanje teritorija koje je Nemačka izgubila Versajskim ugovorom. Takav mlak potez mu se gadio. Kipteo je od nestrpljenja, ubeđen da neće poživeti dovoljno da ostvari svoj san o nemačkoj nadmoći. Želeo je da čitava srednja Evropa i cela Rusija do Volge postanu nemački „životni prostor“ kako bi time obezbedio zemlji privrednu nezavisnost i položaj velike sile.

Njegov san o pokoravanju istočnih oblasti žestoko je podsticala činjenica da je Nemačka 1918. godine kratko držala pod okupacijom baltičke zemlje, deo Belorusije, Ukrajine i Južnu Rusiju sve do Rostova na Donu, na osnovu sporazuma u Brest Litovsku, mirovnog ugovora koji je Nemačka nametnula tek rođenom sovjetskom režimu. Posebnu nemačku pažnju privlačila je „žitnica“ Ukrajina, posle gladi izazvane uglavnom britanskom blokadom za vreme Prvog svetskog rata. Hitler je bio rešen da izbegne demoralizaciju kakvu su Nemci doživeli 1918, a koja je dovela do revolucije i sloma. Ovog puta nateraće druge da gladuju. No jedan od najvažnijih ciljeva plana za osvajanje „životnog prostora“ bilo je zauzimanje naftnih polja na istoku. Rajh je čak i u miru uvezio oko 85 odsto svojih potreba u nafti, i to će biti Ahilova peta Nemačke u ratu.

Istočne kolonije delovale su kao najbolji način za uspostavljanje samodovoljnosti, ali Hitlerove ambicije bile su daleko veće od snova drugih nacionalista. U skladu sa svojim darvinističkim uverenjem da je život jednog naroda borba za rasnu nadmoć, želeo je dramatično da smanji broj Slovena pomoću namernog izgladnjivanja, a od preživelih da stvori robovsku klasu.

Njegova odluka da se umeša u Španski građanski rat u leto 1936. nije bila toliko oportunistička kao što se često prikazuje. On je bio ubeđen da bi boljševička Španija, u sprezi s levičarskom vladom u Francuskoj, predstavljala strategijsku pretnju Nemačkoj sa zapada, i to u vreme kad se suočavao sa Staljinovim Sovjetskim Savezom na istoku. Još jednom je uspeo da zloupotrebi gađenje demokratskih zemalja prema ratu. Britanci su strepeli da bi sukob u Španiji mogao da izazove novi evropski rat, dok se nova Vlada Narodnog fronta u Francuskoj plašila da nastupi sama. To je omogućilo Nemačkoj da otvoreno pruži vojnu pomoć nacionalistima generala Fransiska Franka i obezbedi im konačnu pobedu, dok je Luftvafe pod komandom Hermana Geringa isprobavao nove letelice i

taktičke mogućnosti. Španski građanski rat takođe je približio Hitlera i Benita Musolinija, a italijanska fašistička vlada poslala je odred „dobrovoljaca“ da se bore uz nacionaliste. No Musolini je, uprkos svojoj razmetljivosti i ambicijama na Sredozemlju, strepeo od Hitlerove odlučnosti da poremeti status kvo. Italijanski narod nije bio spreman za evropski rat, ni vojno ni psihološki.

U želji da stekne novog saveznika za nastupajući rat protiv Sovjetskog Saveza, Hitler je s Japanom novembra 1936. sklopio pakt protiv Kominterne. Japan je počeo s kolonijalnim širenjem na Dalekom istoku u poslednjoj deceniji XIX veka. Koristeći propadanje carskog režima u Kini, Japan je uspostavio prisustvo u Mandžuriji, zauzeo Tajvan i okupirao Koreju. Pobedom nad carskom Rusijom u ratu 1904–1905. postao je glavna vojna sila u regionu. Netrpeljivost prema Zapadu jačala je u Japanu s posledicama sloma berze i svetske ekonomske krize, a nacionalizam je bujao među pripadnicima oficirskog staleža koji je Mandžuriju i Kinu posmatrao kao što su nacisti gledali Sovjetski Savez – kao teritoriju i stanovništvo koje treba pokoriti da bi hranili japanska ostrva.

Kinesko-japanski sukob dugo je bio delić koji nedostaje u slagalici Drugog svetskog rata. Pošto je počeo mnogo pre izbijanja rata u Evropi, rat u Kini često je smatran potpuno izdvojenim događajem, iako se na tom ratištu borilo više japanskih vojnika nego bilo gde drugde na Dalekom istoku, a u sukobu su učestvovali i Sovjetski Savez i Sjedinjene Američke Države.

Septembra 1931. japanska vojska izazvala je Mukdenski incident, digavši u vazduh deo železničke pruge kako bi opravdala invaziju i osvajanje čitave Mandžurije. Japan se nadao da će ovu oblast pretvoriti u glavnog proizvođača hrane jer je japanska poljoprivreda bila u katastrofalnom stanju. Stvorili

su marionetsko carstvo pod nazivom Mandžukuo, a na presto postavili Henrija Pu Jija, zbačenog kineskog cara. Civilna vlada u Tokiju osećala se obaveznom da podrži vojsku iako su je oficiri prezirali, a Liga naroda u Ženevi odbila je kineske zahteve za uspostavljanje sankcija prema Japanu. Japanski naseljenici, uglavnom seljaci, pokuljali su u Mandžuriju da uz podršku vlade zauzmu zemlju za sebe. Japan je želeo da u sledećih dvadeset godina stvori „milion domaćinstava“ u vidu kolonijalnih farmi. Zbog ovog poteza Japan je diplomatski izolovan, ali stanovništvo se radovalo pobjedi. Osvajanje Mandžurije bilo je početak sudbonosnog teritorijalnog širenja i jačanja vojnog uticaja na vladu u Tokiju.

Nova, ratobornija vlada došla je na vlast i Kvantunška armija u Mandžuriji proširila je vlast gotovo do samog Pekinga. Čang Kaj Šekova vlada Kineske nacionalne partije, to jest Kuomintanga, sa sedištem u Nankingu, morala je da povuče svoje jedinice. Čang je tvrdio da je naslednik Sun Jat Sena, koji je želeo da uvede demokratiju zapadnog tipa, ali zapravo je bio vrlo ratoboran.

Japanska vojska obratila je pažnju na svog sovjetskog suseda i to da gleda ka jugu, prema Pacifiku. Ciljevi su bile dalekoistočne kolonije Velike Britanije, Francuske i Holandije, to jest naftna polja holandske Istočne Indije. Napeta pat-pozicija s Kinom naglo je poremećena 7. jula 1937. provokacijom kod Mosta Marka Pola u blizini nekadašnje prestonice Pekinga. Carska vojska u Tokiju uverila je cara Hirohita da može poraziti Kinu za nekoliko meseci. Pojačanja su poslana kopnom na ratište i usledila je surova kampanja, podstaknuta najviše pokoljem japanskih civila koji su izvršili Kinezi. Jedinice japanske Carske vojske borile su se bezobzirno. No kinesko-japanski rat nije se završio brzom pobjedom kao što su generali u Tokiju predviđali. Zapanjujuća surovost napadača izazvala je ogorčen otpor. Hitler nije ništa naučio iz ovog rata, što se videlo prilikom njegovog napada na Sovjetski Savez četiri godine kasnije. Robert Kapa,

Ernest Hemingvej, V. H. Oden i Kristofer Išervud, autor dokumentarnih filmova Joris Ivens i mnogi novinari bili su na ovom ratištu i izrazili simpatije i načelnu podršku Kinezima. Levičari, od kojih su neki posetili sedište kineskih komunista u Jenanu, podržavali su Mao Cedunga, iako je Staljin pomagao Čang Kaj Šeka i Kuomintang. No ni britanska ni američka vlada nisu bile spremne da preduzmu bilo kakve praktične korake.

Vlada Nevila Čemberlena, kao i većina Britanaca, još je bila voljna da živi uz oporavljenu i ponovo naoružanu Nemačku. Mnogi konzervativci smatrali su Nemačku bedemom protiv boljševizma. Čemberlen, bivši gradonačelnik Birmingema i vrlo staromodan i čestit čovek, grdno je pogrešio smatrajući da i drugi državnici imaju sistem vrednosti sličan njegovom i groze se rata. On je bio sposoban ministar zdravlja i finansija, ali nije znao ništa o spoljnoj politici i odbrani. Poznat po staromodnom krutom okovratniku, uredno potkresanim brkovima i smotanom kišobranu, pokazao se potpuno nemoćnim pred bleštavom bezobzirnošću nacističkog režima.

Ni drugi političari, pa ni oni naklonjeni levici, nisu želeli da se sukobe s Hitlerovim režimom, jer su i dalje verovali da se prema Nemačkoj na Versajskoj mirovnoj konferenciji postupalo nepravedno. Osim toga, nisu mogli da prigovore Hitlerovoj javno izražavanoj želji da sve grupacije nemačke manjine, kao što je bila ona u Sudetskoj oblasti u Čehoslovačkoj, okupi u Rajhu. Britanci i Francuzi su iznad svega bili užasnuti mogućnošću novog evropskog rata. Pripajanje Austrije Nemačkoj marta 1938. delovalo je kao niska cena za svetski mir, naročito stoga što je većina Austrijanaca 1918. godine glasala za *Anschluss*, to jest ujedinjenje s Nemačkom, a dvadeset godina kasnije radosno pozdravila taj čin. Austrijska tvrdnja na kraju rata da je njihova otadžbina bila prva Hitlerova žrtva, obična je izmišljotina.

Hitler je odlučio da želi da napadne Čehoslovačku u oktobru. To vreme odabrano je da bi nemački seljaci obavili žetvu, jer su se nacistički ministri pribojavali nestašice hrane. No, na Hitlerov očaj, Čemberlen i njegov francuski kolega Eduar Daladje su mu u septembarskim pregovorima u Minhenu ponudili Sudete u nadi da će tako sačuvati mir. Ovo je lišilo Hitlera izgovora za rat, ali mu je omogućilo da s vremenom zauzme celu Čehoslovačku bez borbe. Osim toga, Čemberlen je teško pogrešio što se nije posavetovao sa Staljinom. To je snažno uticalo na odluku sovjetskog diktatora da avgusta sledeće godine pristane na potpisivanje pakta o nenapadanju s nacističkom Nemačkom. Čemberlen je, kao i Frenklin D. Ruzvelt kasnije sa Staljinom, verovao da samo on može ubediti Hitlera da su dobri odnosi sa zapadnim saveznicima u njegovom sopstvenom interesu.

Neki istoričari tvrde da bi se događaji odigrali umnogome drugačije da su Velika Britanija i Francuska u jesen 1938. godine bile spremne za rat. To je svakako moguće s nemačke tačke gledišta. No ostaje činjenica da ni britanski ni francuski narod nisu psihološki bili pripremljeni za rat, jer su im političari, diplomate i novinari davali netačne informacije. Svako ko je pokušao da upozori na Hitlerove planove, na primer Vinston Čerčil, jednostavno je smatran ratnim huškačem.

Tek u novembru je prava priroda Hitlerovog režima postala jasna. Posle atentata na službenika nemačke ambasade u Parizu koji je izvršio jedan mladi poljski Jevrejin, nacistički jurišnici otpočeli su pogrom, kasnije prozvan „Kristalna noć“ – po silnim razbijenim izlozima. Oblaci rata skupljali su se te jesni nad Čehoslovačkom i „silovita energija“ ključala je unutar nacističke stranke. Jurišnici SA palili su sinagoge, napadali i ubijali Jevreje i razbijali izloge njihovih radnji, što je navelo Geringa da se požali na troškove zamene tih okana belgijskim staklom, što se mora platiti devizama. Obični Nemci bili su uglavnom preneraženi, ali nacistička politika izolovanja Jevreja uskoro je

ubedila ogromnu većinu njihovih sunarodnika da se ne obaziru na sudbinu Jevreja. Osim toga, mnogi Nemci uskoro su podlegli iskušenju opljačkanih stvari, oduzetih stanova i „arijevizacije“ jevrejskih preduzeća. Nacisti su izuzetno lukavo umeli da uvlače sve više zemljaka u svoj krug zločina.

Hitler je, otvoreno kršeći Minhenski sporazum, marta 1939. zauzeo i ostatak Čehoslovačke i jasno pokazao da je njegov razlog za dovođenje nemačke manjine u okrilje Rajha samo izgovor za teritorijalno proširenje. Gnev Britanaca naterao je Čemberlena da u znak upozorenja protiv Hitlerovog daljeg širenja ponudi teritorijalne garancije Poljskoj.

Hitler se kasnije žalio da nije mogao da zarati 1938. godine jer su „Britanci i Francuzi prihvatili sve moje zahteve u Minhenu“. U proleće 1939. objasnio je svoju nestrpljivost ministru inostranih poslova Rumunije: „Meni je pedeset godina“, rekao je. „Radije bih ratovao sada nego kad mi bude pedeset pet ili šezdeset.“

Hitler je tako otkrio svoju nameru da svoj cilj osvajanja Evrope ostvari za svog života, za koji je očekivao da će biti kratak. Opsesivno sujetan, nije mogao nikom drugom da poveri ostvarenje ovog zadatka. Smatrao je sebe doslovno nezamenljivim i rekao je svojim generalima da sudbina Rajha zavisi isključivo od njega. Nacistička stranka i Hitlerov haotični način vladavine nisu bili ni smišljeni da obezbede stabilnost i trajnost, a Hitlerovo pozivanje na „hiljadugodišnji Rajh“ stvaralo je znatnu psihološku protivrečnost jer je poticalo od okorelog neženje izopačeno ponosnog time što neće imati potomstva, i nezdravo opsednutog samoubistvom.

Tridesetog januara 1939, na šestu godišnjicu svog dolaska na vlast, Hitler je održao važan govor poslanicima Rajhstaga. U tom govoru izneo je svoje sudbonosno „proročanstvo“, kome će se on i njegove pristalice u sprovođenju tzv. Konačnog rešenja opsesivno vraćati. Tvrdio je da su se Jevreji smejali njegovim predviđanjima da će voditi Nemačku i da će „takođe doneti

rešenje jevrejskog problema“. Onda je izjavio: „Želim danas ponovo da budem prorok. Ako međunarodno jevrejstvo u Evropi i izvan nje uspe ponovo da gurne zemlju u svetski rat, ishod neće biti boljševizacija sveta i samim tim pobjeda jevrejstva, nego zatiranje jevrejske rase u Evropi.“ Ovo zapanjujuće brkanje uzroka i posledice bilo je sama srž Hitlerove opsesivne mreže laži i samoobmana.

Iako se Hitler pripremao za rat i želeo rat protiv Čehoslovačke, još nije shvatao zašto se britanski stav tako brzo izmenio od izlaženja u susret njegovim zahtevima do otpora. Još je name-ravao da napadne Francusku i Veliku Britaniju, ali kasnije, u trenutku koji sam odabere. Nacistički plan, zasnovan na bol-nim iskustvima iz Prvog svetskog rata, bio je stvoren da podeli sukobe kako bi se izbeglo istovremeno ratovanje na dva fronta.

Hitlerova iznenađenost britanskom reakcijom otkriva da, kao samouk, nije dobro poznao svetsku istoriju. Način britanskog uključivanja u gotovo svaku evropsku krizu od osam-naestog veka objasnio bi novu politiku Čemberlenove vlade. Promena stava nije imala nikakve veze s ideologijom ni idealizmom. Velika Britanija nije se postavljala protiv fašizma ili antisemitizma, mada je moralna strana kasnije bila korisna za nacionalnu propagandu. Njeni motivi ležali su u tradicionalnoj strategiji. Nemačka gruba okupacije Čehoslovačke jasno je otkrila Hitlerovu rešenost da zavlada Evropom. To bi ugrozilo postojeću ravnotežu snaga, što čak ni oslabljena i ratu nimalo sklona Velika Britanija ne bi nikada prihvatila. Hitler je takođe potcenio razmere Čemberlenovog gneva zbog sveobuhvatne minhenske obmane. Daf Kuper, koji je podneo ostavku na mesto ministra ratne mornarice zbog izdaje Čeha, napisao je da Čemberlen „u Birmingemu nikada nije upoznao nikoga

ni izdaleka sličnog Hitleru... Niko u Birmingemu nikada nije pogazio obećanje dato gradonačelniku.“

Hitlerove namere sada su postale jezivo jasne, a preneraženost zbog pakta sa Staljinom potpisanog avgusta 1939. potvrdila je da će sledeća žrtva biti Poljska. „Državne granice“, napisao je Hitler u svojoj knjizi, „ljudi stvaraju i ljudi menjaju.“ S današnjeg stanovišta, zbog gneva koji je ključao od Versajskog ugovora nadalje moglo bi se reći da je izbijanje novog rata bilo neizbežno, ali u istoriji ništa nije unapred određeno. Ishod Prvog svetskog rata svakako je stvorio nesigurne međudržavne granice i mnogo napetosti širom Evrope, ali ne može se sumnjati u to da je Adolf Hitler bio glavni tvorac ovog novog i daleko strašnijeg ratnog sukoba koji se rasplamsao širom sveta i progutao milione ljudi, a na kraju i njega samog. Pa ipak, zanimljiv je paradoks to što je prvi sukob u Drugom svetskom ratu, onaj u kom je Jang Kjongdžong prvi put zarobljen, izbio na Dalekom istoku.

Izbijanje rata

JUN-AVGUST 1939.

Prvog juna 1939. godine Georgij Žukov, oniski plećati konjički zapovednik, hitno je pozvan u Moskvu. Staljinova čistka Crvene armije, započeta 1937, još je trajala, pa je Žukov, već ranije optuživan, pretpostavio da ga je neko prijavio kao „narodnog neprijatelja“. U sledećoj fazi biće bačen u „mašinu za mlevenje mesa“ Lavrentija Berije, kako je nazivan sistem saslušavanja NKVD-a.

U paranoji „Velike čistke“ među prvima su kao trockističko-fašistički špijuni postreljani viši oficiri. Pohanjeno ih je oko trideset hiljada. Mnogo je najviših zapovednika pogubljeno, a većina ostalih je mučenjem naterana na besmislena priznanja. Žukov je bio blizak s mnogim žrtvama, pa je držao torbu spakovanu za zatvor od samog početka čistke dve godine ranije. Odavno očekujući ovaj trenutak, napisao je oproštajno pismo ženi. „Tražim od tebe samo jedno“, počeo je. „Nemoj popustiti suzama, budi uzdržana i pokušaj dostojanstveno i pošteno da podneseš neprijatnu razdvojenost.“

Ali kada je sutradan vozom stigao u Moskvu, Žukov nije uhapšen ni odveden u zatvor Lubjanku. Rečeno mu je da ode u Kremlj i javi se Staljinovom starom drugu maršalu Klimentu

Vorošilovu, narodnom komesaru za odbranu, koji je u Građanskom ratu služio s diktatorom u Prvoj konjičkoj armiji. Tokom čistki je Vorošilov, taj „osrednji, bezlični, priglupi“ vojnik učvrstio svoj položaj vatreno uklanjajući nadarene komandante. Nikita Hruščov, seljački neposredan, kasnije ga je nazvao „najvećom vrećom govana u vojsci“.

Žukov je čuo od maršala da treba da odleti u Mongoliju, zemlju koja je bila satelit Sovjetskog Saveza. Tamo će preuzeti komandu nad Pedeset sedmim specijalnim korpusom, sačinjenim od jedinica Crvene armije i mongolskih snaga, i naneće odlučujući poraz japanskoj Carskoj vojsci. Staljin je bio besan na dotadašnjeg zapovednika koji nije postigao gotovo ništa. Zbog pretnje rata protiv Hitlera na zapadu želeo je da okonča japanske provokacije iz njihove marionetske države Mandžukuo. Suparništvo između Rusije i Japana nastalo je još u carsko doba, u vreme ruskog ponižavajućeg poraza u ratu 1905. godine, a sovjetski režim tu sramotu svakako nije zaboravio. Pod Staljinom su vojne snage na Dalekom istoku znatno ojačane.

Japanska vojska je bila opsednuta opasnošću od boljševizma, a otkako su Japan i Nemačka potpisali pakt protiv Kominterne novembra 1936. godine, narastala je napetost između pograničnih jedinica Crvene armije i japanske Kvantunške armije duž mongolske granice. Atmosfera se prilično zagrejala posle niza pograničnih sukoba 1937, kao i zbog većeg okršaja iz 1938, Bitke na Hasanskom jezeru, sto deset kilometara jugozapadno od Vladivostoka.

Japanci su besneli i zato što je Sovjetski Savez pomagao njihovog protivnika Kinu, i to ne samo privredno nego i tenkovima T-26, brojnim vojnim savetnicima i „dobrovoljačkim“ vazduhoplovnim eskadrilama. Zapovednike Kvantunške armije obuzimao je sve jači nemoćni gnev jer je car Hirohito 1938. oklevao da im dozvoli masovniji napad na Crvenu armiju. Njihova nadmenost zasnivala se na pogrešnoj pretpostavci da

Sovjetski Savez neće odgovoriti na napade. Zahtevali su određene ruke u budućim slučajevima pograničnih incidenata. Njihovi motivi bili su sebični. Ograničeni sukobi sa Sovjetskim Savezom naterali bi Tokio da poveća Kvantunšku armiju umesto da je smanji. Plašili su se da će neke njihove jedinice biti raspoređene na jug, u rat protiv vojske Čang Kaj Šeka.

Agresivni stavovi komande Kvantunške armije uživali su izvesnu podršku u Carskom generalštabu u Tokiju, ali Ratna mornarica i političari bili su duboko zabrinuti. Bilo im je nelagodno jer je nacistička Nemačka uporno tražila od Japana da proglasi Sovjetski Savez svojim glavnim neprijateljem. Nisu želeli da se umešaju u rat na severu duž granica Mongolije i Sibira. Ova podeljenost oborila je vladu kneza Konojea Fumimara, ali prepirke u višim državnim i vojnim krugovima nisu jenjavale uprkos očiglednom budućem evropskom ratu. Vojska i krajnja desnica objavljivali su, često preterujući, da su sukobi na severnoj granici sve češći. Kvantunška armija je pak, ne obavestivši o tome Tokio, izdala naredbu koja je omogućavala zapovednicima na terenu da kažnjavaju počinioce po sopstvenom nahođenju. Ova naredba objašnjena je takozvanim ovlašćenjem za „terensku inicijativu“ i dozvoljavala je armijama da jedinice na svojoj teritoriji premeštaju iz razloga bezbednosti ne savetujući se s Carskim generalštabom.

Nomonhanski incident, koji će Sovjetski Savez kasnije nazvati Bitkom kod Halkin Gola, prema reci uz koju se događaj odigrao, počeo je 12. maja 1939. godine. Mongolski konjički puk prešao je reku Halkin Gol da napase svoje čupave niske konje na širokim talasastim stepama. Puk se zatim odmakao dvadesetak kilometara od reke koju su Japanci smatrali granicom do velikog sela Nomonhana, za koje je Narodna Republika Mongolija tvrdila da leži na graničnoj liniji. Mandžurske jedinice Kvantunške armije potisnule su ih nazad do reke, a Mongoli su onda izveli protivnapad. Čarke su trajale oko dve

sedmice. Crvena armija je dovela pojačanje. Dvadeset osmog maja sovjetske i mongolske snage uništile su japanski odred od oko dvesta ljudi i neka prastara oklopna kola. Sredinom juna sovjetski avioni bombardovali su nekoliko ciljeva, a kopnene jedinice krenule su prema Nomonhanu.

Sukob se munjevito pogoršavao. Jedinice Crvene armije dopunjene su vojnicima iz Transbajkalskog vojnog okruga, kao što je Žukov zahtevao posle svog dolaska 5. juna. Sovjetski položaj otežavalo je to što je najbliža železnička pruga bila udaljena preko 650 kilometara, pa je snabdevanje iziskivalo ogromne napore; zemljani putevi bili su tako rđavi da je kamionima trebalo pet dana da dođu i vrate se. Ova ogromna poteškoća makar je navela Japance da potcene borbenu moć snaga koje je Žukov okupljao.

Japanci su poslali u Nomonhan Dvadeset treću diviziju pod zapovedništvom general-potpukovnika Mičitara Komacubare, kao i deo Sedme divizije. Kvantunška armija zatražila je jaču vazduhoplovnu podršku. Ovo je izazvalo zabrinutost u Tokiju. Carski generalštab izdao je naređenje kojim su zabranjeni napadi iz osvete i objavio je da jedan oficir Generalštaba dolazi da izvidi situaciju i podnese izveštaj. Ovo je primoralo zapovednike Kvantunške armije da ubrzaju operacije pre nego što im se mogućnosti ograniče. Ujutru 27. juna poslali su vazduhoplovne eskadrole u napad na sovjetske baze u Mongoliji. Generalštab u Tokiju je pobesneo i izdao niz naredbi kojima su zabranjene sve dalje vazduhoplovne aktivnosti.

U noći 1. jula Japanci su u jurišu prešli Halkin Gol, zauzeli strategijski važno brdo i ugrozili sovjetski bok. No Žukov je izvršio tenkovski protivnapad i posle tri dana teških borbi potisnuo ih nazad preko reke. Zatim je zauzeo deo istočne obale i izveo veliku obmanu – to se u Crvenoj armiji zvalo *maskirovka*. Dok je Žukov tajno pripremao veliku ofanzivu, jedinice su se ponašale kao da stvaraju liniju statične odbrane. Odašiljane

su rđavo šifrovane poruke u kojima se tražilo još materijala za bunkere, zvučnici su emitovali buku zabijanja šipova u zemlju, brošure pod naslovom *Šta sovjetski vojnik mora da zna u odbrani* deljene su u ogromnim količinama kako bi neke pale u ruke neprijatelju. Za to vreme Žukov je pod okriljem mraka dovlačio oklopna pojačanja i sakrivao ih. Vozači kamiona bili su iscrpljeni od prevoženja dovoljnih zaliha municije za ofanzivu onim užasnim putevima od železničke pruge.

Dvadeset trećeg jula Japanci su ponovo izveli čeonu napad, ali nisu uspeli da razbiju sovjetsku liniju. Zbog sopstvenih nevolja sa snabdevanjem morali su da sačekaju pre nego što pokrenu treći juriš. No nisu bili svesni da su Žukovljeve snage narasle na pedeset osam hiljada ljudi, petsto tenkova i dvesta pedeset aviona.

U nedelju 20. avgusta u 5.45 Žukov je počeo iznenadni napad; za trosatnim artiljerijskim bombardovanjem usledio je napad tenkova i aviona, a zatim i pešadije i konjice. Vladala je stravična vrućina. Pričalo se da su se na temperaturi od preko 40 Celzijusovih stepeni mitraljezi i topovi zaglavljivali, a da se od prašine i dima na bojnopolju ništa nije videlo.

Dok je sovjetska pešadija, sada jačine tri streljačke divizije i jedne padobranske brigade, držala centar i vezivala glavninu japanskih snaga, Žukov je poslao tri oklopne brigade i mongolsku konjičku diviziju da s leđa opkole protivnika. Sovjetske oklopne jedinice, koje su u punoj brzini pregazili pritoku Halkin Gola, imale su tenkove tipa T-26, kakvi su se borili na strani republikanaca u Španskom građanskom ratu, i probne primerke mnogo bržeg modela, kasnije nazvanog T-34, najdelotvornijeg srednjeg tenka u Drugom svetskom ratu. Zastareli japanski tenkovi nisu imali nikakvih izgleda. Njihovi topovi nisu imali protivoklopnu municiju.

Japanska pešadija borila se očajnički iako nije imala delotvorne protivoklopne topove. Poručnika Sadakadžija videli su

kako juriša na tenk vitlajući samurajskim mačem sve dok nije pokošen. Japanski vojnici borili su se iz zemljanih bunkera i nanosili teške gubitke napadačima, koji su ponekad dovodili tenkove s bacačima plamena da ih savladaju. Žukova gubici nisu mnogo dirnuli. Kada je komandant Transbajkalskog fronta, koji je došao da posmatra bitku, predložio da se ofanziva nakratko zaustavi, Žukov je svom pretpostavljenom krajnje sažeto objasnio da će, ako zaustavi napad, sovjetski gubici biti deset puta veći „zbog naše neodlučnosti“.

Uprkos rešenosti Japanaca da se ne predaju, zastarela taktika i naoružanje Kvantunške armije doveli su do ponižavajućeg poraza. Komacubarine snage su opkoljene i gotovo potpuno uništene u dugom pokolju koji je odneo 61.000 života. Crvena armija izašla je iz bitke sa 7.954 poginula i 15.251 ranjenim vojnikom. Do jutra 31. avgusta bitka je okončana. Dok su se borbe vodile, u Moskvi je potpisan nacističko-sovjetski pakt, a poslednjeg dana bitke nemačke trupe nagomilale su se duž poljske granice, spremne da započnu borbe u Evropi. Pojedinačni sukobi kod Halkin Gola trajali su do sredine septembra, ali Staljin je u svetlu novonastale svetske situacije odlučio da bi bilo pametno usvojiti japanski zahtev za prekid vatre.

Žukov, koji je u Moskvu krenuo strepeći od hapšenja, sada se vratio u prestonicu da primi iz Staljinovih ruku zlatnu zvezdu Ordena heroja Sovjetskog Saveza. Njegova prva pobeda, svetli trenutak u mračnim danima Crvene armije, imala je dalekosežne posledice. Japance je do srži uzdrmao neočekivani poraz, dok su njihovi protivnici, i komunisti i nacionalisti, osetili ohrabrenje. U Tokiju je frakcija zagovarača „udara ka severu“, koja je želela rat protiv Sovjetskog Saveza, pretrpela težak udarac. Frakcija „udara ka severu“, predvođena ratnom mornaricom, od tog trenutka gubila je uticaj. Aprila 1941, na očaj Berlina, potpisace se sovjetsko-japanski pakt o nenapadanju, svega nekoliko sedmica pre početka operacije *Barbarosa*, nemačke invazije